RAQAMLI TA'LIM UCHUN RAQAMLI KOMPETENTSIYALAR VA KASBIY RIVOJLANISH

Mamarajabov Mirsalim Elmirzayevich - Toshkent davlat pedagogika universiteti pedagogika fanlari doktori (DSc), professor.
E-mail:mirsalimmamarajabov2@gmail.com

Jahon ta'lim va ilmiy tadqiqot muassasalarida ta'limning globallashuv va xalqarolashtirish jarayonida raqamlashtirilgan ta'lim sharoitida bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy-pedagogik tayyorlash, ularning pedagogik faoliyatini shakllantirishning diagnostik tizimini takomillashtirish, ijodkorlik salohiyatini shakllantirishning elektron monitoringi tizimini yaratish, rivojlantirishning raqamli texnologiyasini joriy etishning metodik tizimini takomillashtirish, ularning raqamli kompetensiyalarini rivojlantirish, mutaxassislarni kasbiy pedagogik faoliyatga tayyorlashda turli texnologiyalar asosida rivojlantirishning nazariy va metodologik asoslarini takomillashtirish[1] bo'yicha ilmiy tadqiqot ishlari olib borilmoqda. Shu bilan birga, bo'lajak o'qituvchilarning ijodkorlik salohiyatini raqamli texnologiyalar asosida summativ baholash mezonlari va parametrlarini aniqlash, bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy-pedagogik tayyorgarligi hamda raqamli kompetensiyalarini rivojlantirishning bashoratli modellarini takomillashtirish bo'yicha ilmiy tadqiqotlarga alohida e'tibor berilmoqda.

Bundan tashqari, ming yillik avlod hozirda texnologik taraqqiyotning barcha shakllaridan ommaviy ravishda foydalanadigan 4.0- sanoat inqilobi davriga duch kelmoqda. Sanoat inqilobi 4.0 yoki tez-tez texnologik uzilishlar davri deb ataladigan ushbu davrda avtomatlashtirish va ulanish sanoat dunyosi harakati va ish raqobati chiziqli bo'lmagan sohada sodir bo'ladi. Bundan tashqari, raqamli mahalliy hodisaning mavjudligi o'qituvchilardan maktab muhitida texnologiyani integratsiya qilish ko'nikmalariga ega bo'lishlarini ham talab qiladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-6079-son «Raqamli O'zbekiston - 2030» strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risidagi Farmonida "ixtisoslashtirilgan oliy o'quv yurtlari va raqamli texnologiyalarni o'qitish markazlari negizida davlat organlari va tashkilotlari, mahalliy ijro etuvchi hokimiyat organlarining mas'ul rahbarlarini o'qitish va malakasini

[1] Fanny P. Department of education, Umeå University, Beteendevetarhuset Hus, Y 901 87, Umeå, Sweden, Westbrook J., Durrani N., Brown R., Orr D., Pryor J., Boddy J., Salvi F. (2013) Pedagogy, curriculum, teaching practices and teacher education in developing countries. Final Report. Education rigorous literature Review. Department for International Development. Jan Wrenn and Bruce Wrenn Andrews. Enhancing Learning by Integrating theory and practice // University International Journal of teaching and Learning in higher education 2009, Vol. 21, No 2, 258-265: http://www.isetl.org/ijtlhe/ ISSN 1812-9129.

oshirishni tashkil etish" nazarda tutilgan. Ta'limda raqamli innovatsiyalar potentsialini ro'yobga chiqarish yo'li asosiy IT ko'nikmalaridan boshlanadi. Raqamli dunyo bilan o'zaro munosabatda bo'lish uchun bilim va ko'nikmalarga ega bo'lgan o'qituvchilar o'qitishga yangi jihat qo'shishlari, talabalar esa undan ko'p narsalarni o'rganishlari mumkin bo'ladi. Raqamli ilm-fanni targ'ib qilish mobil texnologiyalarning ta'limda xizmat qilishi - bu bizning ta'lim sohasidagi qudratli imkoniyatlarimizni ochish demakdir. Shaxsiylashtirilgan o'rganish, hamkorlik va badiiy asarlarni birgalikda yaratish yoki o'quvchilarga qaerda, qachon va qanday o'rganishni xohlashlarini hal qilish imkonini beradigan raqamli moslashuvchanlik zamonaviy echimlarni amalga oshiradi. Raqamli texnologiya bizni ta'lim tizimini o'rganishga bog'laganda ta'lim olish osonlashadi.

Respublikamizda so'ngi yillarda raqamli ta'lim sharoitida bo'lajak o'qituvchilarning raqamli kompetensiyalari hamda kasbiy-pedagogik tayyorgarligini takomillashtirishning ijtimoiy-pedagogik texnologiyalarini ishlab chiqish, bo'lajak o'qituvchilarni tarbiyalash va rivojlantirishda raqamlashtirilgan, innovatsion ta'lim texnologiyalari va pedagogik modellardan foydalanish, "ta'lim jarayonlarini raqamli texnologiyalar asosida individuallashtirish, masofaviy ta'lim xizmatlarini rivojlantirish"[2], oliy ta'lim muassasalarining moddiy-texnika bazalari-ni raqamli ta'lim sharoitiga moslashtirish me'yoriy asoslari yaratilmoqda. "Uzluksiz ta'lim tizimini yanada takomillashtirish, sifatli ta'lim xizmatlari imkoniyatlarini oshirish, mehnat bozorining zamonaviy ehtiyojlariga mos yuqori malakali kadrlar tayyorlash", "...informatika... kabi boshqa muhim va talab yuqori bo'lgan fanlarni chuqurlashtirilgan tarzda o'rganish", "yuksak bilimli va intellektual rivojlangan avlodni tarbiyalash, oliy ta'lim muassasalarida kompetentli ilmiy-pedagogik kadrlar zahirasini yaratish"[3] kabi ustuvor vazifalar Harakatlar strategiyasida bel-gilangan bo'lib, "2022-2026 yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni natijasida raqamlashtirilgan ta'lim sharoitida bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy-pedagogik tayyorgarligini takomillashtirish va raqamli texnologiyalaridan keng foydalanishning pedagogik imkoniyati kengaytiriladi.

Ta'limni rivojlantirish, tanqidiy muzokaralar qatnashish, real muammolarni hal qilish va o'z g'oyalarini etkazish uchun raqamli texnologiyadan foydalanishni o'rganayotgan talabalar o'rganishda texnologiyaning kuchini his qilmaydigan talabalarga qaraganda muvaffaqiyatga erishish uchun sezilarli imkoniyatlarga ega bo'ladilar. Bunday sharoitda oliy ta'lim muassasalrining to'plangan ta'lim amaliyoti va bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy tayyorlashning an'anaviy tizimi doirasidagi o'z o'rnini saqlab qolish bo'yicha keng ko'lamli va murakkab boshqaruv vazifasi ta'lim xizmatlarining zamonaviy transmilliy ta'lim raqobatining paydo bo'lishi va inertsiya tufayli ancha murakkablashdi.

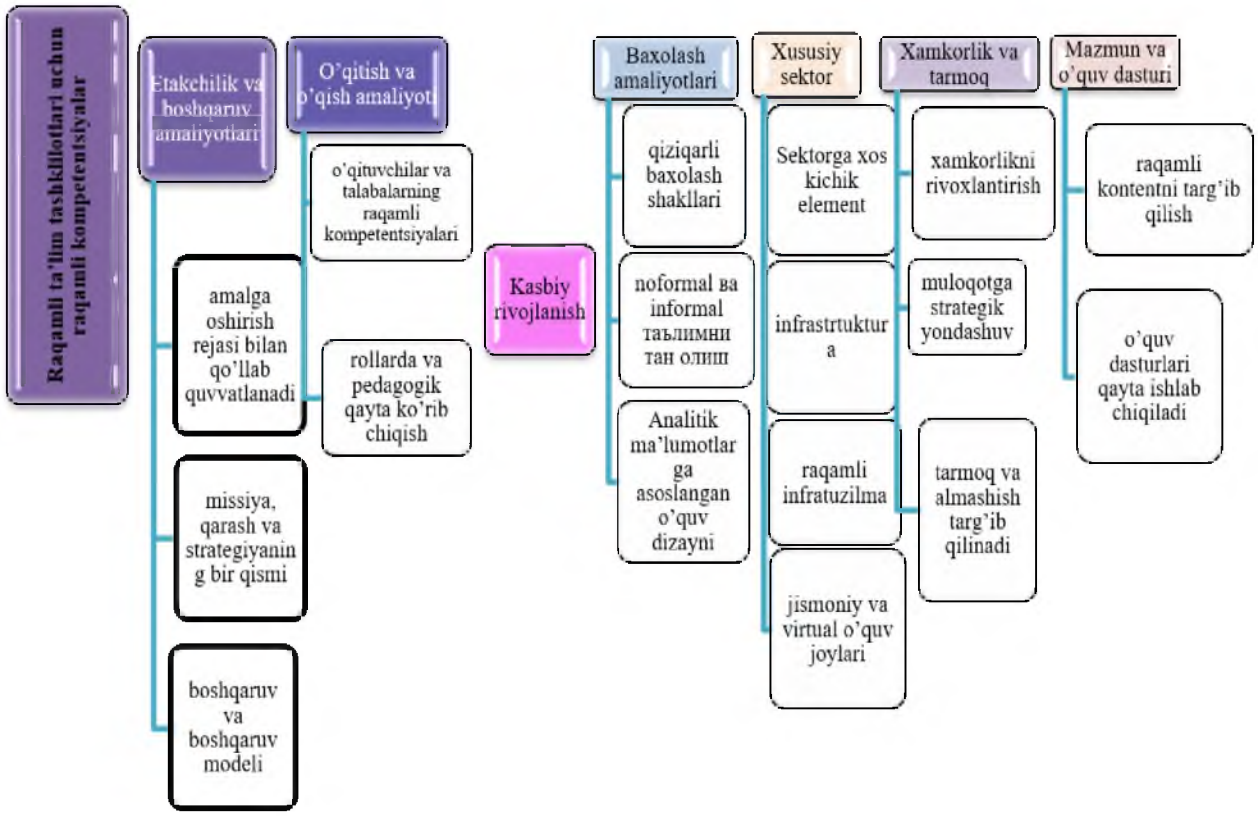
Pedagog kadrlar tayyorlash tizimida zamonaviy raqamli texnologiyalardan foydalanishning yaqqol afzalliklari, ularni qo'llash muqarrarligi bilan bir qatorda

[2] Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил "Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида"ги Фармони, ПФ-5847-сон. http: // lex.uz.

[3] Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида"ги фармони. ПФ-4947-сон. 2017 йил 7 февраль. –www.lex.uz

o‘zining kamchiliklari ham borligi muhimdir. Xususan, ular o‘zlarining shakllari bilan odamlar o‘rtasidagi "jonli muloqot" ni buzadilar. Shuning uchun o‘quv va audio materiallarning ko‘payishi o‘qish amaliyotini va natijada imloviy savodxonlikni yo‘qotishiga yordam beradi. Ko‘pincha bo‘lajak o‘qituvchining murakkab fikrlashni shakllantirish va rivojlantirish qobiliyati yo‘qoladi.

Ta’limni raqamlashtirish natijalari individual ta’lim jarayonlari va talaba faoliyatini doimiy monitoringiga asoslangan samarali mustaqil ta’lim bo‘ladi. Raqamlashtirish darslarning guruh va individual shakllaridan foydalanish imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytiradi, kasbiy bilim va ko‘nikmalarni to‘liq o‘zlashtirishni ta’minlaydi, shuningdek, inklyuziv ta’limning rivojlanishiga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi.

1-rasm. Raqamli ta’lim uchun raqamli kompetentsiyalar.

Raqamli kompetensiyalarga bo‘lgan talab va ularning mehnat bozorida ta’minlanishi o‘rtasidagi o‘sib borayotgan tafovutni raqamlashtirish nuqtai nazaridan ijtimoiy tafovutni bartaraf etish bo‘yicha keng ko‘lamli davlat-xususiy harakatlarga chaqiriq sifatida talqin qilish kerak. Boshqa tomondan, ilg‘or avtomatlashtirish va sun’iy intellektga asoslangan texnologiyalardan ko‘proq foydalanish bilan tavsiflangan ta’lim tizimlari, iqtisodiyotlar va alohida sanoat tarmoqlarining raqamli transformatsiyasi ilgari odamlar tomonidan bajarilgan an’anaviy ishlarda ustunlik qiladigan mashinalarga olib keladi. Buning o‘rniga, u bo‘lajak o‘qituvchilarni yanada mazmunli, ijodiy va ijtimoiy ahamiyatga ega bo‘lgan vazifalarga yo‘naltirish imkoniyatini yaratadi, bunda mashinalar unumdorligi past bo‘ladi.

Umuman olganda, kasbiy rivojlanish sifati ta’lim samaradorligini va milliy ta’lim tizimlarida belgilangan intilishlarni amalga oshirishlariga olib keladi. Kasbiy

rivojlanish, shuningdek, ta'limni davomiyligining bir tomonida mas'uliyat va amaliyotga moslashish tushunchalari va boshqa tomondan o'qituvchilarning ta'lim faoliyati va ularning shaxsiy rivojlanishi kabi tushunchalar bilan bog'liq. Pedagogika ta'lim muassasalarida bo'lajak o'qituvchining kasbiy rivojlanishi ularning e'tiqodlari va munosabatlari, o'qituvchilarning kasbiy kompetentsiyasi, kasbiy bilimlari va auditoriyadagi amaliy kasbiy faoliyatini qamrab olgan faoliyat jarayonidir. Bular asosan bo'lajak o'qituvchilarning ilmiy izlanishlari va umrbod kasbiy rivojlanishiga e'tibor qaratish, kasbiy faoliyat va ta'limni takomillashtirishning muhim va kutilayotgan komponentlari sifati namoyon bo'ladi. Ularga hamkorlikda ishlash, o'rganganlarini o'rgatish, o'z bilimlarini, hamkasblarining bilimlarini to'ldirish va o'z muassasasini doimiy ravishda takomillashtirish va yangi raqamli texnologiyalar bilan ta'minlash imkoniyatlarini oshirishga yordam beradi. Amaliyotga puxta rejalashtirilgan tayyorgarlikka va amaliyotdan so'ng tajribalarni tahlil qilishga asoslangan pedagogik amaliyot o'qituvchining asosiy kompetentsiyalariga, shuningdek kasbiy rivojlanishiga sezilarli hissa qo'shadi. Pedagogik amaliyot jarayonidagina talabalar kasbiy va tayanch kompetentsiyalarni qay darajada rivojlanganligini baholashlari mumkin. Bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy va tayanch kompetentsiyalarning o'qituvchilik kasbi uchun ahamiyatini qanday baholashlari va har bir kompetentsiya bo'yicha o'z malakalarini qanday baholashlarini, shuningdek o'qishdan qoniqishlari, o'qish davomida erishgan muvaffaqiyatlari bilan bog'liq holda o'quvchilarning o'z-o'zini baholashi, pedagogik amaliyotning o'quvchilar kompetentsiyalarini rivojlantirishga ta'sirini o'z-o'zini baholashini ham o'rganadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mamarajabov M.E. Pedagogik tadqiqotlarda raqamli va informatsion yondashuvlar «Raqamli pedagogika: holati va rivojlanish istiqbollari» mavzusidagi Xalqaro miqyosida ilmiy-amaliy anjuman– Toshkent. 2021-yil 10-dekabr. B.14-17

2. Mamarajabov M.E. Elektron ta'lim resurslari va ularni yaratish tamoyillari // "Elektron ta'limni tashkil qilish:muammolar, echimlar va istiqbollar" mavzusida ilmiy-amaliy anjuman Toshkent. 2017 yil, dekabr B.108-109

3. Mamarajabov M.E. Ta'lim sifatini baholashda xalqaro baholash dasturlari va ularning turlari. Icils xalqaro baholash dasturi «Fanlarni o'qitishda innovatsion metodikalar» mavzusidagi respublika miqyosidagi masofaviy ilmiy seminar materiallari30 aprel -2 may 2020 yil – T.: TDPU, 2020 B.233-239

4. Mamarajabov M.E. "Informatika o'qitish metodikasi" Kasb ta'limi(informatika va axborot texnologiyalari" ta'lim yo'nalishlarida fan dasturlarini yaratish va takomillashtirish to'g'risida Akademik litsey va kasb hunar-kollejlarida fizika-matematika fanlarini o'qitishni takomillashtirish istiqbollari 7 – an'anaviy oliy o'quv yurtlariaro ilmiy – amaliy konferentsiya materiallari 2 qism- Toshkent. 2011 y. B.52-54